

**PROFILAKTIKA INSPEKTORINING AHOLI SOG'LIG'INI SAQLASH
SOHASIDAGI HUQUQBUZARLIKLARNING UMUMIY
PROFILAKTIKASINI AMALGA OSHIRISHDA BOSHQA DAVLAT
ORGANLARI BILAN HAMKORLIGI**

Keldiyorova Sevinch Shuxrat qizi

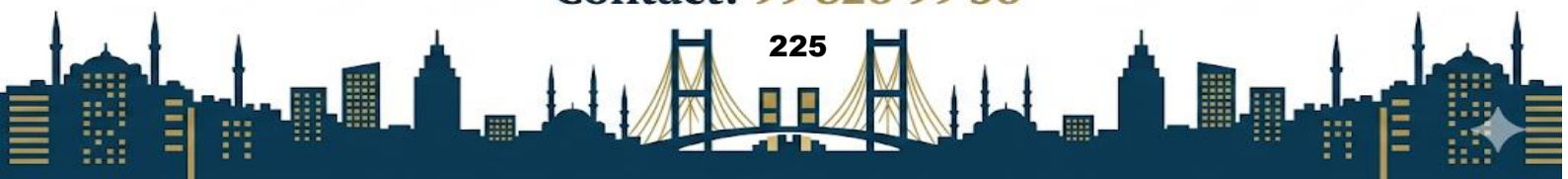
O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-kurs kursanti

Toshkent. sh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20660588>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada profilaktika inspektorlarining aholi sog'lig'ini saqlash sohasidagi huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasini tashkil etishda boshqa davlat organlari (Sog'liqni saqlash vazirligi, Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik xizmati, soliq va ekologiya organlari) bilan idoralararo hamkorligining ma'muriy-huquqiy, tashkiliy va taktik mexanizmlari kompleks tahlil qilingan. Aholi salomatligiga qarshi qaratilgan huquqbuzarliklarni (litsenziyasiz tibbiy faoliyat, kuchli ta'sir qiluvchi dori vositalari noqonuniy aylanmasi, sanitar-gigiyenik qoidalarining buzilishi) barvaqt aniqlash va oldini olishda qo'shma profilaktik tadbirlarning o'rni ilmiy asoslangan. Shuningdek, idoralararo hamkorlikni raqamlashtirish, xususan "E-Ma'muriy ish" tizimini sog'liqni saqlash muassasalarining axborot bazalari bilan integratsiya qilish yuzasidan takliflar berilgan. AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va Janubiy Koreya davlatlarining jamoat sog'lig'ini saqlash va politsiyaning idoralararo hamkorligi (Multi-Agency Safeguarding) borasidagi ilg'or xorij tajribasi qiyosiy o'rganilib, O'zbekiston milliy qonunchiligi va huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirish bo'yicha aniq ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: aholi sog'lig'i, huquqbuzarliklar profilaktikasi, profilaktika inspektori, idoralararo hamkorlik, SES, noqonuniy tibbiy faoliyat, E-Ma'muriy ish, High-tech policing, jamoat xavfsizligi, xorij tajribasi.

Аннотация: В данной научной статье проводится комплексный анализ административно-правовых, организационных и тактических механизмов межведомственного взаимодействия инспекторов профилактики с другими государственными органами (Министерством здравоохранения, Службой санитарно-эпидемиологического благополучия, налоговыми и экологическими органами) при осуществлении общей профилактики правонарушений в сфере охраны здоровья населения. Научно обоснована роль совместных профилактических мероприятий в раннем выявлении и предотвращении правонарушений, направленных против здоровья населения (безлицензионная медицинская деятельность, незаконный оборот сильнодействующих лекарственных средств, нарушение санитарно-гигиенических правил). Также представлены предложения по цифровизации межведомственного взаимодействия, в частности интеграции системы «Е-Административное дело» с информационными базами медицинских учреждений. Изучен передовой зарубежный опыт США, Великобритании, Германии и Южной Кореи в области охраны общественного здоровья и межведомственного сотрудничества полиции (Multi-Agency Safeguarding), разработаны конкретные научно-практические предложения по совершенствованию национального законодательства и правоприменительной практики Узбекистана.

Ключевые слова: здоровье населения, профилактика правонарушений, инспектор профилактики, межведомственное взаимодействие, СЭС, незаконная медицинская деятельность, Е-Административное дело, High-tech policing, общественная безопасность, зарубежный опыт.

Abstract: This scientific article provides a comprehensive analysis of the administrative-legal, organizational, and tactical mechanisms of inter-agency cooperation of prevention inspectors with other state bodies (Ministry of Health, Sanitary and Epidemiological Welfare Service, tax and environmental authorities) in

carrying out the general prevention of offenses in the field of public health protection. The role of joint preventive measures in the early detection and prevention of offenses directed against public health (unlicensed medical activity, illegal circulation of potent drugs, violation of sanitary and hygienic rules) is scientifically substantiated. Proposals are also presented for the digitalization of inter-agency cooperation, in particular the integration of the "E-Administrative Case" system with the information bases of medical institutions. The advanced foreign experience of the USA, the UK, Germany, and South Korea in the field of public health and inter-agency police cooperation (Multi-Agency Safeguarding) was comparatively studied, and specific scientific and practical proposals were developed for improving the national legislation and law enforcement practice of Uzbekistan.

Keywords: public health, crime prevention, prevention inspector, inter-agency cooperation, SES, illegal medical activity, E-Administrative Case, High-tech policing, public safety, foreign experience.

O‘zbekiston Respublikasida inson kapitalini rivojlantirish va millat genofondini asrash davlat siyosatining eng ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Konstitutsiyamizda har bir fuqaroning sog‘lig‘ini saqlash va malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqi kafolatlangan. Aholi sog‘lig‘iga putur yetkazuvchi har qanday qonunbuzarlik shunchaki tibbiy muammo emas, balki jamiyat xavfsizligi, davlatning demografik va iqtisodiy barqarorligiga qaratilgan jiddiy tahdiddir.

Ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘linmalari, xususan, mahallalardagi profilaktika inspektorlari jamoat xavfsizligini ta‘minlashda oldingi safda turuvchi davlat vakillaridir. Biroq, aholi sog‘lig‘ini saqlash sohasidagi huquqbuzarliklar (noqonuniy dori vositalari savdosi, sanitar-epidemiologik talablarning buzilishi, sifatsiz oziq-ovqat mahsulotlari aylanmasi, isiriqchi va soxta tabiblar faoliyati) shunday o‘ziga xos spetsifikaga egaki, ularni profilaktika inspektori yakka o‘zi, maxsus tibbiy va sanitar bilimlarsiz to‘laqonli bartaraf eta olmaydi. Bunday

murakkab qonunbuzarliklarning umumiy profilaktikasi **idoralararo hamkorlikni (inter-agency cooperation)**, ya'ni politsiya faoliyatining sog'liqni saqlash, ekologiya, bojxona va SES organlari faoliyati bilan uzviy integratsiyasini qat'iy taqozo etadi.

Idoralararo hamkorlik yo'nalishlarini belgilash uchun, eng avvalo, aholi sog'lig'ini saqlash sohasidagi asosiy ma'muriy huquqbuzarliklar turkumini tahlil qilish lozim. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining (MJtK) 4-bobida Fuqarolarning sog'lig'ini saqlash sohasidagi huquqbuzarliklar belgilangan. Profilaktika inspektorlari boshqa idoralar bilan quyidagi qoidabuzarliklarga qarshi birgalikda ishlaydi:

1. **Sanitariya qonunchiligini va epidemiyalarga qarshi kurash qoidalarini buzish (MJtK 53, 54-moddalari):** Jamoat joylarida, savdo majmualari, maktab va bog'chalarda gigiyena qoidalariga rioya etmaslik, kasallik tarqatuvchi o'choqlarni bartaraf etmaslik.

2. **Litsenziyasiz tibbiy faoliyat va xalq tabobati (MJtK 59-1-moddasi):** Hech qanday ma'lumoti bo'lmagan shaxslarning ruxsatnomasiz insonlarni davolashga urinishi.

3. **Kuchli ta'sir qiluvchi dori vositalarining noqonuniy aylanmasi:** Tarkibida psixotrop moddalar bo'lgan dorilarni retseptsiz yoxud dorixonadan tashqarida sotish (dorixona giyohvandligi).

4. **Alkogol va tamaki mahsulotlarini voyaga yetmaganlarga sotish yoki jamoat joylarida iste'mol qilish (MJtK 56, 56-1-moddalari):** Yoshlar o'rtasida turli xil elektron sigaretalar (veypp), nosvoy va alkogol tarqalishining oldini olish.

"Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi qonunga muvofiq, huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organlar bir-biri bilan uzviy hamkorlikda faoliyat yuritadi. Bu hamkorlik amaliyotda quyidagi taktik yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

3.1. Sogʻliqni saqlash muassasalari (Poliklinikalar va patronaj xizmati) bilan hamkorlik

Mahalladagi patronaj hamshiralari va oilaviy shifokorlar profilaktika inspektorining eng yaqin axborot hamkorlaridir. Hamshiralar xonadonlarga tibbiy koʻrik uchun kirganida nosogʻlom turmush tarzini, alkogol yoki giyohvand moddalarga ruju qoʻygan shaxslarni, shuningdek, oilaviy zoʻravonlik oqibatida olingan tan jarohatlarini birinchi boʻlib koʻradilar.

- **Taktik tadbir:** Inspektor va poliklinika bosh shifokori oʻrtasida kelishuv tuzilib, "xavf guruhi"dagi shaxslar roʻyxati almashiladi. Giyohvandlik yoxud alkogolizmga chalingan shaxslarni majburiy davolashga yuborish materiallari (sudga taqdim etish uchun) aynan shifokorlarning tibbiy xulosasi asosida profilaktika inspektori tomonidan rasmiylashtiriladi.

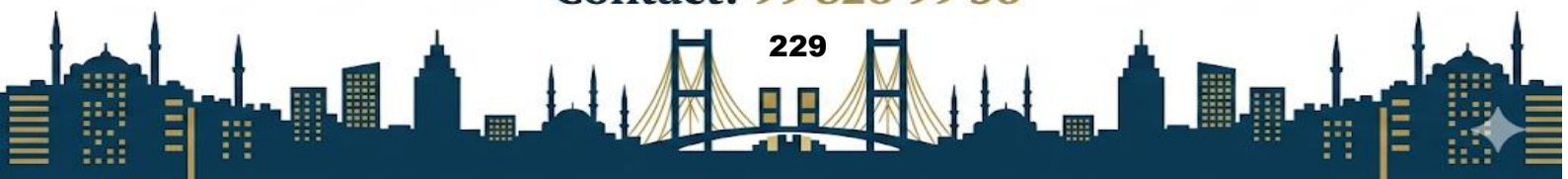
3.2. Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi xizmati (SES) bilan hamkorlik

Jamoat ovqatlanish joylari (oshxonalar, kafelar), goʻsht va oziq-ovqat bozorlarida aholining ommaviy zaharlanishi yoxud infeksiyon kasalliklar tarqalishining oldini olish maqsadida SES organlari oʻtkazadigan reydlarda profilaktika inspektorlari xavfsizlikni taʼminlovchi va huquqiy baho beruvchi subyekt sifatida ishtirok etadi.

- **Taktik tadbir:** Yaroqlilik muddati oʻtgan yoki sifatsiz oziq-ovqat mahsulotlarini yoʻq qilish, qonunga boʻysunmayotgan tadbirkorlarning savdo nuqtalarini muhrlash kabi jarayonlarda inspektor jamoat tartibini saqlaydi va zarur hollarda maʼmuriy bayonnomalar rasmiylashtiradi.

3.3. Soliq va Isteʼmolchilar huquqlarini himoya qilish organlari bilan hamkorlik

Aholi sogʻligʻiga jiddiy zarar yetkazuvchi qalbaki alkogol mahsulotlari (qoʻlbola aroqlar) yoki qalbaki dori vositalarini yashirin sexlarda tayyorlab sotish holatlarini aniqlash iqtisodiy va soliq organlari bilan hamkorlikda oʻtkaziladi.

- **Taktik tadbir:** Mahallada yashirin savdo qilinayotgan nuqtalar haqida tushgan tezkor ma'lumot (masalan, qo'shnilaridan kelgan shikoyat) asosida profilaktika inspektori Soliq qo'mitasi inspektorlari bilan qo'shma "Nazorat xaridi" tadbirini o'tkazadi va qalbaki mahsulotlarni oborotdan olib qo'yadi.

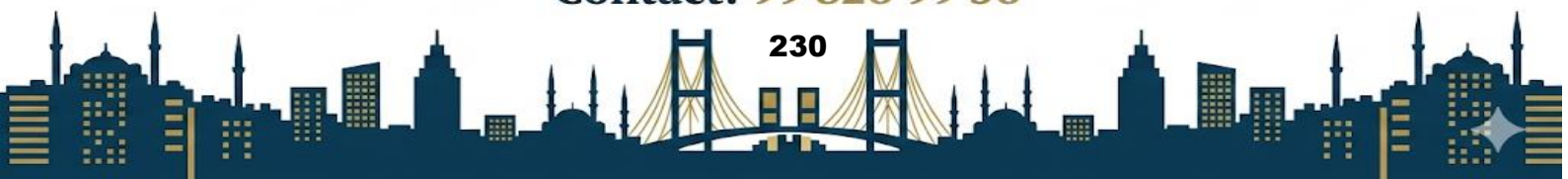
3.4. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish organlari bilan hamkorlik

Aholi sog'lig'i bevosita ekologik tozalikka bog'liq. Belgilanmagan joylarga zaharli kimyoviy chiqindilarni to'kish, ko'p qavatli uylar atrofida havoni ifloslantiruvchi yashirin ishlab chiqarish tsexlarini ochish kabi huquqbuzarliklarga qarshi Ekologiya inspektorlari va profilaktika inspektori hamkorlikda reydlar uyushtiradi.

Hozirgi davrda qog'oz ko'rinishidagi hisobotlar va xat yozishish (idoraviy yozishmalar) usuli hamkorlikning tezkorligini o'ldiradi. Huquqbuzarliklarni barvaqt oldini olish "High-tech policing" doirasida integratsiyalashgan axborot tizimlarini talab etadi.

- **"E-Ma'muriy ish" va Sog'liqni saqlash vazirligi bazalarining integratsiyasi:** Tasavvur qiling, tez yordam (103) xizmatiga noma'lum shaxs tomonidan dori vositasidan zaharlanish yoxud oilaviy zo'ravonlik oqibatida tan jarohati olish bo'yicha chaqiruv tushdi. Tibbiyot xodimi o'z planshetiga tashxisni kiritgan soniyaning o'zida tizim API orqali ushbu manzilga biriktirilgan profilaktika inspektorining "E-Ma'muriy ish" planshetiga zudlik bilan avtomatik signal (xabarnoma) yuborishi kerak. Bu huquqbuzarlik jinoyatga aylanib ketmasidan avval uning oldini olishga xizmat qiladi.

- **Yagona Raqamli Litsenziyalar Bazasi:** Dorixonalar va xususiy klinikalarni tekshirish vaqtida profilaktika inspektori qog'oz so'ramaydi. QR-kod yoki STIR (INN) orqali yagona raqamli bazadan mazkur obyektning litsenziyasi bormi, tarkibida psixotrop dori sotishga ruxsatnomasi mavjudmi — barchasini voqea joyida ko'radi va qonuniy qaror qabul qiladi.

Sogʻliqni saqlash va politsiya organlarining jamoat xavfsizligini taʼminlashdagi idoralararo hamkorligi xorijiy davlatlarda (xorij tajribasi) mutlaqo integratsiyalashgan tizimga aylangan:

- **Amerika Qoʻshma Shtatlari (AQSh):** AQShda politsiya (Police Departments), Sogʻliqni saqlash departamentlari va Oziq-ovqat hamda farmatsevtika idorasi (FDA) oʻrtasida kuchli memorandumlar tuzilgan. Masalan, "Opioid inqirozi"ga qarshi kurashishda politsiya patrul xodimlari dozani oshirib yuborgan (peredozirovka) shaxslarga birinchi yordam koʻrsatish uchun "Nalokson" dorisini olib yuradi. FDA agentlari va politsiya hamkorlikda yashirin dori laboratoriyalariga tezkor reydlar oʻtkazadi. Tizim jazolashdan koʻra jamiyat sogʻligʻini saqlashga yoʻnaltirilgan.

- **Buyuk Britaniya (UK):** Britaniyada "Multi-Agency Safeguarding Hubs" (MASH) - Koʻp tarmoqli idoralararo himoya markazlari faoliyat yuritadi. Bir binoning oʻzida politsiya ofitseri, ijtimoiy xodim, tibbiyot vakili va psixolog birga oʻtiradi. Agar politsiya profilaktika jarayonida ruhiy xasta yoki alkogolga qaram xavfli shaxsni aniqlasa, darhol MASH orqali shifokorlar ishga tushadi va muammo jinoiy oqibatga aylanmasidan tibbiy yoʻl bilan hal qilinadi.

- **Germaniya:** Germaniyada sogʻliqni saqlash va maʼmuriy tartib qoidalarini nazorat qilish maxsus maʼmuriy politsiya — "Ordnungsamt" tomonidan amalga oshiriladi. Kriminal politsiya bilan Ordnungsamt oʻrtasida "Inpol" umumiy bazasi mavjud boʻlib, restoranlardagi sanitar holat, litsenziyasiz shifokorlar yoxud giyohvand oʻchoqlari aniqlanganda ular birgalikda zudlik bilan obyektidan litsenziyani olib qoʻyadi va eshiklarni qonuniy muhrlaydi.

- **Janubiy Koreya:** Aholi salomatligi va kiber-politsiya uzviy bogʻlangan. "Smart Health & Police Network" dasturi orqali dorixonalarda katta miqdorda shubhali, trankvilizator taʼsirga ega dorilar (giyohvandlar tomonidan suiisteʼmol qilinadigan) sotib olinganda politsiya kiber-markaziga avtomatik qizil signal boradi va

xaridor manzili bo'yicha hududiy inspektor o'rganish o'tkazadi. Koreyada profilaktika asosan raqamli bashoratga asoslanadi.

Profilaktika inspektorining aholi sog'lig'ini saqlash borasidagi huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyatini takomillashtirish idoraviy to'siqlarni olib tashlash hamda qog'ozbozlikdan raqamli monitoringga o'tishni taqozo etadi. Yuqoridagi tahlillar asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, O'zbekiston Respublikasi IIV hamda Sog'liqni saqlash vazirligi hamkorligida "MASH" (Multi-Agency Safeguarding Hubs) Britaniya tajribasiga asoslangan holda "Mahalla - Poliklinika - Tayanch punkti" yagona idoralararo onlayn axborot almashinuvi platformasini yaratish. Ushbu platforma orqali hududdagi psixotrop dori qabul qiluvchilar, ruhiy kasallar va spirtli ichimliklarga qaram shaxslar bo'yicha ma'lumotlar avtomatlashtirilgan holda profilaktika inspektorining bazasiga uzatilishini ta'minlash.

Ikkinchidan, Profilaktika inspektorlariga o'z xizmat hududida joylashgan dorixonalar faoliyati (xususan, retsept asosida beriladigan kuchli ta'sir qiluvchi dorilarning noqonuniy sotilishi) ustidan Sanitariya-epidemiologiya organlari xodimlarini kutmasdan turib, jamoatchilik (mahalla faollari) ishtirokida mustaqil ravishda "Nazorat xaridi" tadbirlarini o'tkazish hamda chora ko'rish bo'yicha qo'shimcha ma'muriy vakolatlar berish.

Uchinchidan, Ichki ishlar organlari Akademiyasi hamda Malaka oshirish institutlarining profilaktika inspektorlari uchun mo'ljallangan o'quv dasturlariga "Aholi sog'lig'iga qaratilgan tahdidlarni tahlil qilish va birinchi tibbiy yordam ko'rsatish" bo'yicha qisqa muddatli innovatsion modullarni kiritish.

To'rtinchidan, Jamoat xavfsizligini ta'minlash, idoralararo hamkorlikni raqamlashtirish hamda aholi salomatligiga qarshi huquqbuzarliklar profilaktikasi yuzasidan olimlar, tinglovchilar va huquqshunoslar tomonidan olib borilayotgan ilg'or ilmiy tadqiqotlarni global miqyosga integratsiya qilish. IIV Akademiyasi tomonidan

tayyorlangan uslubiy qo'llanmalar, kriminologik tahlillar va xorij tajribasi obzorlarini Open Journal Systems (OJS) ochiq jurnallar tarmog'ida va Zenodo xalqaro ilmiy repozitoriylarida keng e'lon qilish. Bundan tashqari, ma'muriy huquq, profilaktika faoliyati va jamoat salomatligiga bag'ishlangan respublika miqyosidagi hamda xalqaro amaliy konferensiya materiallarini **SCOP.UZ** (Scientific Conference Open Proceedings) kabi zamonaviy milliy ilmiy platformalarda to'liq indeksatsiya qilish va barcha ilmiy nashrlarga DOI (Digital Object Identifier) raqamlarini doimiy biriktirib borish amaliyotini qat'iy joriy etish. Bu yuridik olimlarimiz yaratgan mexanizmlarni jahon hamjamiyatiga tanitish va milliy ilm-fanimiz nufuzini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, aholi sog'lig'ini asrash nafaqat oq xalatli shifokorlarning, balki mard va fidoyi huquq-tartibot organlari xodimlarining ham bevosita vijdoni hamda xizmat burchidir. Davlat idoralari o'rtasidagi hamkorlik qanchalik mustahkam, raqamli va tezkor bo'lsa, jamiyat shunchalik sog'lom, el-yurt esa shunchalik xavfsiz va farovon bo'ladi.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni. 14.05.2014 yildagi O'RQ-371-son.
3. O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi Qonuni. 29.08.1996 yildagi 265-I-son.
4. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>.
5. Xudoyberdiyev A.A. "Ma'muriy ishlarni yuritish kafolatlari va huquqni qo'llash amaliyoti". O'quv qo'llanma. – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2024.

6. Qurbonov M. M. "Raqamlashtirish sharoitida jamoat xavfsizligini ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari va E-Ma'muriy ish tizimi" // O'zbekiston qonunchiligi tahlili jurnali. – Toshkent, 2024.
7. Weisburd, D., & Majmundar, M. K. (Eds.). "Proactive Policing and Public Health: A Comprehensive Model". National Academies Press (USA), 2018.
8. College of Policing. "Multi-Agency Safeguarding and Neighbourhood Policing Guidelines". HM Government, London, 2022.
9. Lee, H., & Kim, J. "Smart Policing and Inter-agency Cooperation for Public Health in South Korea". Asian Journal of Criminology, 2021.
10. Omelchenko, O. A. "Mejvedomstvennoye vzaimodeystviye v sfere profilaktiki pravonarucheniya". Huquq va xavfsizlik jurnali, 2022.

